

خرید کتاب های کنکور

با تخفیف ویژه

و ارسال رایگان

Medabook.com

مدابوک

دریافت برنامه ریزی و مشاوره

از مشاوران رتبه برتر

هوشه کنکوری آیدی نوین

۰۲۱ ۲۸۴۲۵۴

دین و زندگی ۱۲

درس دوم: یگانه بی‌همتا

چشم‌انداز معرفی توحید و مراتب آن و سپس شرک و مراتب آن، هدف اصلی این درس است. در کنار توحید و شرک، بررسی می‌شود که توسل جستن و درخواست از اولیای الهی با توحید منافات ندارد. در نهایت نیز تفکر تکفیری‌ها نقد می‌شود.

مشاوره این درس شامل سوره توحید (۴ آیه) و ۵ آیه عربی، ۱ حدیث عربی و ۱ حدیث فارسی است و حدود ۴۰ تست از کنکورهای سال‌های گذشته برای دست‌یابی به دیدگاه طراحان موجود است.

سبک مطالعه ابتدا در مورد اهمیت توحید و یگانگی خدا مطالبی را بیاموزید. سپس معنای هر یک از الفاظ خالقیت، مالکیت، ولایت و ربوبیت را برای خدا همراه با کلیدواژه آیاتش یاد بگیرید و توحید و شرک در آن‌ها را تشخیص دهید. روابط علی و معلولی میان توحیدها را فرابگیرید. در پایان، دیدگاه صحیح در مورد توسل جستن به اولیای الهی و درخواست از ایشان را بیاموزید؛ زیرا اگر تأثیر آنان را به اذن و اجازه خدا بدانیم، عین توحید است.

ساختار کلی درس

- ♦ اهمیت توحید: مهم‌ترین اعتقاد دینی
- ♦ برخی مراتب توحید ← خالقیت / مالکیت / ولایت / ربوبیت
- ♦ برخی مراتب شرک ← خالقیت / مالکیت / ولایت / ربوبیت
- ♦ منافات نداشتن توحید با توسل و کمک خواستن از اولیای دین
- ♦ طرح چند سؤال
- ♦ بررسی تفکرات غلط جریان تکفیری‌ها

مقدمه

بندگی، نتیجه ربوبیت الهی: موضوع کلی

ایستگاه حدیث

امام علی علیه السلام: «خداى من! مرا این عزّت بس که بنده تو باشم و این افتخار بس که تو پروردگار منی، خداى من! تو همان گونه‌ای که من دوست دارم، پس مرا همان‌گونه قرار ده که تو دوست داری.» (بحارالانوار)

- ۱ رابطه عزت و بندگی خدا در این حدیث بیان شده است. زیرا یکی از راه‌های تقویت عزت نفس، توجه به عظمت خداوند و تلاش برای بندگی اوست. پس این حدیث با آیه «مَنْ كَانَ يُرِيدِ الْعِزَّةَ فَلِلَّهِ الْعِزَّةُ جَمِيعًا» مرتبط است. (# ترکیبی با درس ۱۱، سال یازدهم)
- ۲ توحید عملی (بندگی)، نتیجه درک توحید در ربوبیت (پروردگار) است و با آیه «إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبُّكُمْ فَأَعْبُدُوهُ» مرتبط است. (# ترکیبی با درس ۳، سال دوازدهم)
- ۳ این‌که انسان دعا کند که آن‌گونه باشد که خدا دوست دارد، بیانگر پیروی از خداوند است و با آیه شریفه «قُلْ إِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللَّهَ فَاتَّبِعُونِي ...» و حدیث شریف «مَا أَحَبَّ اللَّهُ مَنْ عَصَاهُ» ارتباط دارد. (# ترکیبی با درس ۹، سال دهم)
- ۴ این‌که خداوند به انسان کمک کند که همان گونه‌ای باشد که خدا دوست دارد، امداد خاص خدا به بنده و اشاره به سنت توفیق الهی دارد. (# ترکیبی با درس ۶، سال دوازدهم)
- ۵ دوست داشتن خدا، بیانگر تویی است و اگر آن‌گونه باشیم که خدا دوست دارد، پیروی از دستورات خدا را مورد نظر قرار داده‌ایم. (# ترکیبی با درس ۹، سال دهم)

♦ مهم‌ترین اعتقاد دینی، «توحید و یکتاپرستی» است. اسلام، دین توحید و قرآن، کتاب توحید است.

♦ در اسلام بدون اعتقاد به توحید، هیچ اعتقاد دیگری اعتبار ندارد. توحید، سر لوحه دعوت همه پیامبران بوده است. (وحدت محتوا و اصول ادیان الهی)

در سال دهم خواندیم که پیامبران الهی، مرگ را گذرگاهی به سوی حیات برتر در جهان آخرت می‌دانند و ایمان به زندگی در جهان دیگر را، در کنار توحید و یکتاپرستی سرلوحه دعوت خود قرار داده‌اند. همه آنان پس از ایمان به خدا (توحید)، ایمان به آخرت را مطرح کرده‌اند و آن را لازمه ایمان به خدا دانسته‌اند. در قرآن کریم نیز بعد از یکتاپرستی، درباره هیچ موضوعی به اندازه معاد سخن گفته نشده است. پس دو موضوع توحید و معاد در آیات ﴿مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ...﴾ و ﴿اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ لَيَجْمَعَنَّكُمْ إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ...﴾ در کنار هم سرلوحه دعوت انبیای الهی بوده‌اند و بدون اعتقاد به توحید، اعتقاد به معاد معنا ندارد. (# ترکیبی با درس ۳ و ۴، سال دهم)

❖ خداوند در قرآن کریم، اخلاق، احکام و همه اعمال فردی و اجتماعی مؤمنان را بر مدار توحید قرار داده است.

❖ توحید، مانند روحی در پیکره معارف و احکام دین حضور دارد و به آن حیات و معنا می‌بخشد.

روح حیات بخش به معارف اسلامی ← توحید	روح حیات بخش به معارف اسلامی ← توحید
اکسیر حیات بخش به انسان مرده ← عشق و محبت (# ترکیبی با درس ۹، سال دهم)	جسم و کالبد معارف اسلامی ← احکام

❖ از این رو (اهمیت توحید)، شایسته است درباره ابعاد این اصل اساسی بیش تر بیندیشیم:

❖ سؤال ۱- حقیقت توحید چیست و مراتب آن کدام‌اند؟

❖ جواب اعتقاد به یگانگی، بی شریک بودن و بی همتایی خدا - توحید در خالقیت، مالکیت، ولایت، ربوبیت.

❖ سؤال ۲- مرز میان توحید و شرک چیست؟

❖ جواب وابسته دانستن مخلوقات به خدا، عین توحید است و مستقل پنداشتن آن‌ها، شرک است.

❖ سؤال ۳- آیا درخواست از غیر خدا مساوی با شرک است؟

❖ جواب اگر توانایی برآوردن درخواست‌ها را از خود آن‌ها بدانیم، شرک است؛ اما اگر این توانایی آن‌ها را از خدا و به اذن او بدانیم، عین توحید است.

توحید و برخی مراتب آن

❖ تعریف توحید به معنای اعتقاد به خدای یگانه است (اصل اساسی توحید). یعنی خداوند بی همتاست و شریکی ندارد و این بیانگر اصل و حقیقت توحید است. ﴿وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾

❖ رسول خدا ﷺ از همان آغاز رسالت خود، از مشرکان می‌خواست با گفتن جمله «لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» (علت)، دست از شرک و بت پرستی بردارند و به خدای یگانه ایمان آورند (معلول). با گفتن این عبارت (علت)، تمام احکام و حقوق اسلامی فرد به رسمیت شناخته می‌شود و دفاع از حقوق او بر دیگر مسلمانان واجب می‌گردد و در زمره برادران و خواهران دینی قرار می‌گیرد (معلول).

ایجاد برادری میان مسلمانان و دفاع از حقوق یکدیگر، با گفتن عبارت «لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» با حدیث: «هر کس فریاد دادخواهی مظلومی را، که از مسلمانان یاری می‌طلبد بشنود، اما به یاری آن مظلوم برنخیزد، مسلمان نیست.» از جهت مدافع یکدیگر بودن مسلمانان، مرتبط است. (# ترکیبی با درس ۴، سال یازدهم)

❖ بنابراین، جمله «لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» فقط یک شعار نیست؛ بلکه پایبندی (التزام) به آن (علت)، همه زندگی فرد تازه مسلمان را در رابطه با خدا، خویشتن، خانواده، اجتماع و دیگر مخلوقات تغییر می‌داد (معلول).

اولین شعار اسلام: موضوع کلی

ایستگاه حدیث

پیامبر ﷺ	لا	إِلَهَ	إِلَّا	اللَّهُ
ترجمه کلمه به کلمه	نیست	معبودی	جز	خدای یگانه
ترجمه روان	هیچ خدایی جز الله نیست.			
۱ پیامبر اعظم ﷺ از همان آغاز رسالت از مشرکان می‌خواست با گفتن «لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ» دست از شرک و بت پرستی بردارند. می‌فرمود: «ای مردم بگوئید «معبودی جز الله نیست» تا رستگار شوید.» (# ترکیبی با درس ۹، سال دوازدهم)				
۲ این جمله، اشاره به اولین معیار تمدن اسلامی (توحید) دارد. (# ترکیبی با درس ۹، سال دوازدهم)				
۳ با گفتن این عبارت، تمام احکام و حقوق اسلامی فرد به رسمیت شناخته می‌شد و دفاع از حقوق او بر دیگر مسلمانان واجب می‌گشت و در زمره برادران و خواهران دینی قرار می‌گرفت.				
۴ با التزام و پایبندی به این عبارت، همه زندگی فرد تازه مسلمان در رابطه با خدا، خویشتن، خانواده، اجتماع و دیگر مخلوقات تغییر می‌یافت.				

مهم‌ترین اعتقاد دینی ← توحید

پایه و اساس بنای اسلام ← لا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ (# ترکیبی با درس ۹، سال دهم)

۱. توحید در خالقیت

توحید در خالقیت : موضوع کلی

خداوند شریک و همتایی ندارد ← اصل و حقیقت توحید

خداوند در کار آفرینش شریک و همتایی ندارد ← توحید در خالقیت

۲. توحید در مالکیت

توحید در مالکیت : موضوع کلی

توحید در مالکیت یعنی خداوند مالک اصلی و حقیقی جهان است. ﷲ

مالک واقعی، تمام آنچه در زمین و آسمان‌ها است، خداست و مالکیت برای غیر خدا موقت، اعتباری، قراردادی و محدود است. ﴿لله﴾

ابططه مالکیت انسانها و مالکیت خداوند، یک ابططه طولی است. ﴿لله ما﴾ (# ترکیبی با درس ۵، سال دوازدهم)

آیه ﴿قُلْ يَا عِبَادِيَ...﴾ و حدیث «... تو را برای خودم (آفریدم).» از جهت اشاره به مالکیت خدا بر انسان، با این آیه مرتبط است. ﴿لِلَّهِ﴾

ثبیتی با درس ۷، سال دوازدهم و درس ۱۱، سال یازدهم)

۳. توحید در ولایت

هر کس مالک چیزی باشد (علت)، ۱- حق تصرف و تغییر در آن چیز را دارد، ۲- اما دیگران بدون اجازه‌ی وی نمی‌توانند در آن تصرف یا از آن استفاده کنند (معلول).

تعریف به این حق تصرف، ولایت و سرپرستی می‌گویند.

توحید در ولایت و نفی شرک در ولایت: موضوع کلی

ز این آیه توحید در ولایت و نفی شرک در ولایت مفهوم می‌گردد. ﴿وَلَيْ - لَا بَشْرُكَ - حُكْمُهُ﴾

چون خداوند تنها مالک حقیقی جهان است، تنها ولیّ و سرپرست جهان نیز هست. ﴿وَلِیّ﴾

هرگونه تصرف و تغیر در جهاز، حق خداوند و شایسته اوست و دیگران بدون اجازه او نمی توانند در آن تصرف یا از آن استفاده کنند. (وَلَا - حُكْمُهُ)

خلوقات، حی به اذن و احاطه خداوند نمی‌توانند در چهار تصف کنند و جنب اذن به معنی واگذاری ولایت خداوند به دیگری نیست. ﴿لَا تُشْرِكْ﴾

خداوند ولایت خود را به دیگری واگذار نمی‌کند و ولایت دیگران فقط در مسبر و محراب ولایت خداوند است. ﴿لَا تُشْرِكْ﴾

ابطلةً ولايت انسان‌ها با ولايت خداوند يك رابطه طولی است (نه عرضی). ﴿لَا تُشْرِكْ﴾ (# ترکیبی با درس ۵، سال دوازدهم)

❖ از آن جاکه خداوند، تنها مالک جهان است (علت)، ۱- تنها ولی و سرپرست جهان نیز هست و ۲- مخلوقات، جز به اذن و اجازه او نمی‌توانند در جهان تصرف کنند (معلول). چنین اجازه‌ای به معنی واگذاری ولایت خداوند به دیگری نیست، بلکه بدین معناست که خداوند آن شخص را در مسیر و مجرای ولایت خود قرار داده است. اگر خداوند پیامبر اکرم ﷺ را ولی انسان‌ها معرفی می‌کند، بدین معناست که ایشان را واسطهٔ ولایت خود و رسانندهٔ فرمان‌هایش قرار داده است.

- ۱- یکی از نمونه‌های ولایت معنوی رسول خدا ﷺ نیز تصوف در عالم خلقت به اذن الهی است. (# ترکیبی با درس ۴، سال یازدهم)
- ۲- این‌که پیامبر اکرم ﷺ مسیر و مجرای ولایت الهی و واسطه و رسانندهٔ فرمان‌های خدا به ماست، اشاره به رابطهٔ طولی میان ولایت خدا و ولایت پیامبر ﷺ دارد. (# ترکیبی با درس ۵، سال دوازدهم)
- ۳- خداوند در آیهٔ ﴿إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللَّهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ آمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلَاةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكَاةَ وَهُمْ رَاِعُونَ﴾ (آیهٔ ولایت)، پیامبر ﷺ را امام علی علیه السلام را ولی انسان‌ها معرفی می‌کند. (# ترکیبی با درس ۵، سال یازدهم)

حق تصرف خدا، مربوط به «توحید در ولایت» است، نه توحید در مالکیت!

۴. توحید در ربوبیت

❖ ربّ به معنای مالک و صاحب اختیاری است که تدبیر و پرورش مخلوق به‌دست اوست. هر کس که خالق و مالک و ولیّ چیزی باشد (علت)، می‌تواند آن را تدبیر کرده و پرورش دهد (معلول). از آن‌جا که خداوند تنها خالق، مالک و ولیّ جهان است (علت)، تنها ربّ هستی نیز می‌باشد (معلول). اوست که جهان را اداره می‌کند و آن را به سوی مقصدی که برایش معین فرموده، هدایت می‌نماید و به پیش می‌برد.

کارهای خداوند برای مخلوقات، به‌جز خلقت و مالکیت و تصرف و تغییر، همگی متعلق به توحید در ربوبیت است. مثلاً هدایت، زراعت، شفابخشی، دادن حاجت، پرورش، تدبیر، اراده، اداره و ...

❖ البته باید به این نکته توجه داشت که توحید در ربوبیت، بدان معنا نیست که موجودات، به خصوص انسان، نقشی در پرورش و تدبیر سایر مخلوقات ندارند؛ تابغانی که زحمت می‌کشد و به پرورش درختان اقدام می‌کند، رشد این درختان نتیجهٔ تدبیر اوست. بلکه، توحید در ربوبیت بدین معناست که این باغبان و تدبیرش، همه از آن خدا و تحت تدبیر او هستند.

تدبیر انسان در رابطه طولی با تدبیر خداوند است؛ یعنی انسان هر چه دارد از خدا گرفته است. (# ترکیبی با درس ۵، سال دوازدهم)

❖ کشاورز، وقتی خود را با دیگران، یعنی کسانی که در کشت زمین او دخالتی نداشته‌اند، مقایسه می‌کند می‌بیند که این کشت حاصل دسترنج خودش است، اما وقتی رابطه خود را با خدا بررسی می‌کند، می‌بیند که هم خودش و هم نیرو و توانش از آن خداست و کشت و زرع او بر اساس استعدادی که خداوند در آن قرار داده، رشد کرده و محصول داده است.

نتیجه درمی یابد که زارع حقیقی و پرورش دهنده اصلی زراعت او خداست (علت)، و باید شکرگزار او باشد (معلول).

۱- در مورد بررسی رابطه موجودات با خدا، در درس قبل هم اشاره شد که ما هر لحظه و به طور پیوسته و دائمی به خدا نیازمندیم.

در این درس هم دیدیم که همه چیز در وجود ما از خدا نشأت گرفته است. (# ترکیبی با درس ۱، سال دوازدهم)

۲- وظیفه انسان موحد، پس از درک ربوبیت الهی، شکرگزاری (توحید عملی) است. این مفهوم با آیه ﴿إِنَّ اللَّهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ فَأَعْبُدُوهُ...﴾ مرتبط است. (# ترکیب با درس ۳، سال دوازدهم)

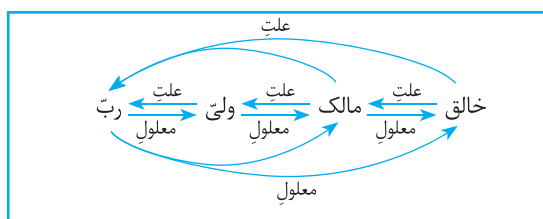
ایستگاه آیه

توحید و نفی شرک در ربوبیت : موضوع کلی

﴿النعام: ١٦٦﴾	قُلْ أَغْنِيَ اللَّهُ عَنِّي	خداوند	می جویم	پروردگاری	و	هُوَ	رَبِّ	كُلِّ	شَئٍ
﴿ترجمة كلمة به كلمة﴾	بگو	آیا جز				اوست	پروردگار	همه	چیز
﴿ترجمة روان﴾	بگو: آیا جز خدا پروردگاری را بطلبم، در حالی که او پروردگار همه چیز است؟ ...								

- شرک در ربوبیت به صورت استفهام انکاری، نفی شده است. «أَعْمَرَ اللَّهُ أَيْمَى رَبًّا»
توحید در ربوبیت به معنای تدبیر الهی در مورد همه مخلوقات است. «وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ»
از آن جا که خداوند خالق، مالک و سرپرست جهان است، تنها رب هستی نیز می باشد. «رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ»
خداوند است که جهان را اداره می کند و به سوی مقصدی که برایش معین فرموده، هدایت می نماید و به پیش می برد. «رَبُّ»
رابطه ربوبیت انسان ها و ربوبیت خداوند یک رابطه طولی است. «رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ» (# ترکیبی با درس ۵، سال دوازدهم)
علت این که نباید به دنبال پروردگاری غیر از خدا بود، ربوبیت تمام و مطلق الهی برای همه مخلوقاتش می باشد. «رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ»

مرور سریع

روابط علی و معلولی مراتب توحید مهم است. خالقیت، علت توحید در مالکیت است. مالکیت، علت توحید در ولایت است. همه توحیدهای خالقیت، مالکیت و ولایت، علت توحید در ربوبیت می‌باشند. در درس بعدی خواهیم خواند که ربوبیت، علت توحید عملی است. (# ترکیبی با درس ۳، سال دوازدهم)

مرور سریع

مراتب توحید	کلیدواژه‌ها
اصل توحید	«اِحدٌ» - «الواحد» - یگانه بی‌همتا - بی‌نظیر - شریک و همتایی ندارد - یکتا
خالقیت	مبدأ - «خالق» - «نور» - بی‌شریک و بی‌همتا در آفرینش - سرچشمه - منشأ - هستی‌بخش - اصل - ریشه
مالکیت	صاحب - از آن او - مالک - «لِلَّهِ»
ولایت	سرپرستی - تصرف - تغییر - فرمانروایی - «ولی» - «حُکْمِه»
ربوبیت	تدبیر - پرورش - اداره - اراده - صاحب اختیار - «رب» - هدایت به سوی مقصد - شفا - حاجت - زراعت

شُرک و مراتب آن

◆ **تعریف** شرک به معنای شریک قرار دادن برای خدا است. هر کس که معتقد باشد خداوند شریک دارد، **مشرک** به حساب می‌آید.

◆ شرک نیز مانند توحید درجاتی دارد که متناسب با درجات توحید، به برخی از آن‌ها می‌پردازیم:

۱. شرک در خالقیت

◆ اگر کسی معتقد باشد که این جهان را چند خالق آفریده‌اند، گرفتار **شرک در خالقیت** شده است.

◆ **سؤال** چرا خداوند در آفرینش جهان شریکی ندارد؟

◆ **جواب** این تصور که چند خدا وجود دارد (شرک در خالقیت: شُرَکَاءَ خَلَقُوا کُلَّحَقِّهِ) و ۱- هر کدام خالق بخشی از جهان‌اند، یا ۲- با همکاری یکدیگر، این جهان را آفریده‌اند، به معنای آن است که هر کدام از آن‌ها **محدود و ناقص** هستند و به تنهایی نمی‌توانند کل جهان را خلق کنند.

◆ هم‌چنین به معنای آن است که هر یک از خدایان **کمالاتی** دارند که دیگری آن کمالات را ندارد و گرنه عین هم‌دیگر می‌شوند و دیگر چند خدا نیستند.

◆ چنین خدایان **ناقصی**، خود، **نیازمند** هستند و هر یک از آن‌ها، به خالق کامل و بی‌نیازی **احتیاج** دارد که نیازش را برطرف نماید.

◆ **نتیجه** پس تصور چندخدایی صحیح نیست و خدای **واحد**، آفریننده جهان است.

۲. شرک در مالکیت

◆ اعتقاد به این‌که علاوه بر خداوند و در کنار او **(رابطه عرضی)**، دیگران هم مالک بخشی از جهان هستند. اگر کسی معتقد به شرک در خالقیت باشد **(علت**

و شرط)، معتقد به شرک در مالکیت نیز خواهد بود. **(معلول و مشروط)**

۳. شرک در ولایت

◆ اعتقاد به این‌که علاوه بر خداوند و در کنار او **(رابطه عرضی)**، دیگرانی نیز هستند که **سرپرستی** جهان را برعهده دارند و خودشان **حق تصرف** در جهان را دارا می‌باشند.

۴. شرک در ربوبیت

◆ اعتقاد به این‌که علاوه بر خداوند و در کنار او **(رابطه عرضی)**، دیگرانی نیز هستند که **تدبیر** امور موجودات را برعهده دارند. اگر کسی در کنار ربوبیت الهی، برای خود یا سایر مخلوقات **حساب جداگانه** باز کند و گمان کند که کسی می‌تواند **مستقل** از خداوند، امور را **تدبیر** کند، گرفتار شرک **(در ربوبیت)** شده است.

تدبر در قرآن

الف) با توجه به اهمیت سوره توحید و جایگاه آن در قرآن کریم، در آیات این سوره تدبر کنید و پیام‌های آن را به دست آورید.

ایستگاه آیه

یگانه بی همتا: موضوع کلی

توحید ۱۶۱	بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ (۱) اللَّهُ الصَّمَدُ (۲) لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ (۳)
ترجمه کلی به کلیه	به نام خداوند بخشنده مهربان بگو او خداوند یگانه است خداوند بی نیاز است نه زاده است و نه زاده شده است
ترجمه روان	به نام خدای بخشنده مهربان. بگو اوست خدای یگانه، خدایی که بی نیاز مطلق است، نه زاده و نه زاییده شده است.

وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ (۴)

و نباشد برایش همتایی کسی

و هیچ کس همتای او نیست.

- ۱ از آیه اول و چهارم، اصل اساسی توحید و یگانگی خداوند برداشت می‌شود. ﴿أَحَدٌ﴾
- ۲ بی‌نیازی خداوند، مرتبط با آیه ﴿وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ می‌باشد. زیرا نیاز موجودات فقیر نسبت به خداوند را مرتفع می‌سازد و از این جهت با آیات «انتم الفقراء الى الله» و «يسأله من فى السماوات و الارض» مرتبط است. ﴿الصَّمَدُ﴾ (# ترکیبی با درس ۱، سال دوازدهم)
- ۳ قرآن کریم یگانگی و بی‌همتایی و بی‌مانندی خداوند را یادآوری می‌کند. ﴿كُفُوًا﴾
- ۴ آیه دوم، خدا را تنها مرجع رفع همه نیازهای مخلوقات معرفی کرده است. ﴿اللَّهُ الصَّمَدُ﴾
- ۵ آیه سوم، هرگونه صفت نقصی (صفات سلبی) مانند ترکیب و داشتن اجزاء و به وجود آمدن از شیئی دیگر را از خداوند نفی می‌کند. ﴿لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ﴾
- ۶ علت این‌که خداوند زاینده و زاییده شده نیست: ﴿لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ﴾، بی‌نیازی او از سایر موجودات است. ﴿الصَّمَدُ﴾
- ۷ این آیات از جهت تأکید بر یگانگی خدا، با آیه ﴿وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾ مرتبط است. ﴿أَحَدٌ﴾
- ۸ بی‌نیازی خداوند، بیانگر مقدمه دوم استدلال نیازمندی هستی به خدا در پیدایش است. ﴿الصَّمَدُ﴾ (# ترکیبی با درس ۱، سال دوازدهم)

ب) با توجه به آیه ۱۶ سوره رعد، به سؤالات زیر پاسخ دهید:

ایستگاه آیه

درجات و مراتب توحید و شرک: موضوع کلی

رعد ۱۶	قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ
ترجمه کلی به کلیه	بگو چه کسی پروردگار آسمان‌ها و زمین بگو خداوند بگو آیا گرفتید از غیر او سرپرستانی اختیار ندارند
ترجمه روان	بگو پروردگار آسمان‌ها و زمین کیست؟ بگو خدا است، بگو آیا غیر از او سرپرستانی گرفته‌اید که [حتی]

لأنفسهم	نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ
خودشان را	سود و ضرری بگو آیا برابرند نابینا و بینا یا آیا برابرند تاریکی‌ها و نور یا قرار دارند خداوند
اختیار سود و زیان خود را ندارند؟ بگو آیا نابینا و بینا برابر است؟ یا تاریکی‌ها و روشنایی برابرند؟ یا آن‌ها شریک‌هایی برای خدا قرار داده‌اند که [آن شریکان هم]	

شُرَكَاءَ	خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَابَهُ الْخَلْقِ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ
شریکانی	خلق کردند مانند آفرینش او پس مشتبه گشته است آفرینش بر آنان بگو خداوند آفریننده هر چیزی و او یگانه چیره‌شونده

مثل خداوند آفرینشی داشته‌اند و در نتیجه [این دو] آفرینش بر آنان مشتبه شده است؟ [و از این رو شریکان را نیز مستحق عبادت دیده‌اند؟! بگو خدا آفریننده هر چیزی است و او یکتای مقتدر است.

ایستگاه آیه

درجات و مراتب توحید و شرک: موضوع کلی

پیام

- ۱- مفاهیم توحید در ربوبیت: «رب»، مردودیت شرک در ولایت: «اولیاء» و نفی شرک در مالکیت: «لا یملکون»، مردودیت شرک در خالقیت: «شُرکاء خَلَقُوا» و تأکید بر توحید در خالقیت: «خالق» و اصل و حقیقت توحید: «الواحد»، به ترتیب از این آیه برداشت می‌شوند. «الواحد»
- ۲- در این آیه به نفی ولایت غیر خدا (طاغوت) و معبودهای دروغین به‌صورت استفهام انکاری «أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ» به دلیل اختیار نداشتن سود و ضرر، اشاره شده است. «نَفْعًا وَ لَا ضَرًّا»
- ۳- کسی که نمی‌تواند برای خود سودی را جلب یا ضرری را دفع کند، نباید تحت هیچ عنوانی به جای خدا مورد اطاعت مردم قرار گیرد. «لا یَمْلِکُونَ»
- ۴- کسی که حق را ببیند و آن را نپذیرد و به جای یگانگی خدا، برای او شریک قائل شود، چشم دلش کور می‌شود و فضای اطرافش تاریکی است. «الاعمی - الظلمات»
- ۵- غیر از خداوند، کسی چیزی را نیافریده تا در شناخت خالق آفریده‌ها دچار اشتباه شویم. «تَشَابَهَ الْخَلْقِ عَلَيْهِمْ»
- ۶- خلقت یک امر دائمی است و نبض هستی به طور دائم از طرف خدا صادر می‌شود و هر موجودی لحظه به لحظه از ذات پاکش هستی می‌گیرد. «قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ»
- ۷- این آیات خطاب به مشرکان و بت‌پرستان است و به‌صورت سؤال مطرح شده است و بلافاصله خود آیه پاسخ را مطرح می‌کند و انتظار پاسخ از آنان ندارد. «قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ»
- ۸- عدم پذیرش ولایت غیرخدا، معلول مالک نبودن آن‌هاست. زیرا ولایت، ناشی از مالکیت است. «أَوْلِيَاءَ - لا یَمْلِکُونَ»
- ۹- مخلوقاتی که مالک هیچ منفعت و ضرری نیستند به کوری و تاریکی تشبیه شده‌اند و خدای واحد که خالق همه خوبی‌ها و زیبایی‌هاست به بنیایی و نور؛ از این جهت با آیه «اللَّهُ نُورٌ ...» مرتبط است. (# ترکیبی با درس ۱، سال دوازدهم)
- ۱۰- واحد قهار بودن خداوند به معنای این است که خداوند جای خالی برای غیر باقی نگذاشته است تا آن غیر، خود را نشان دهد و همه عالم مقهور اراده اوست (و هو الواحد القهار). «أَوْلِيَاءَ - لا یَمْلِکُونَ»

- ۱- کسی را می‌توانیم به عنوان رب خود انتخاب کنیم که خالق، مالک و ولی جهان باشد.
- ۲- کسی که اختیار سود و زیان خودش را ندارد نمی‌تواند سرپرست و ولی دیگران باشد.
- ۳- در چه صورت جا داشت که مردم در اعتقاد به توحید در شک بیفتند؟ اگر غیر از خدا، کسی یا چیزی، توانایی خلق کردن را داشت یا اختیار نفع و ضرر خود را داشت.

♦ (ج) مراتب توحید یا شرک را در آیات ذکر شده مشخص کنید.

«رب» ← توحید در ربوبیت	«اولیاء» ← شرک در ولایت
«لا یملکون» ← نفی شرک در مالکیت	«شُرکاء خَلَقُوا» ← شرک در خالقیت
«خالق کل شیء» ← توحید در خالقیت	«أَحَدٌ - الْوَاحِدُ» ← اصل توحید

طرح چند سؤال (در مورد درخواست از غیرخدا و ربوبیت الهی)

♦ سؤال مرز توحید و شرک کجاست؟ آیا اگر کسی پزشک را وسیله درمان و بهبود بیماری بداند، مشرک است؟ آیا اگر کسی از غیر خدا درخواست کمک کند، گرفتار شرک شده است؟ آیا اگر کسی دعا را وسیله جلب مغفرت الهی و صدقه را وسیله دفع بلا بداند، مشرک است؟ و بالاخره، آیا توسل به پیامبران و معصومین علیهم‌السلام شرک به حساب می‌آید؟

♦ جواب در پاسخ به سؤال‌های فوق می‌گوییم:

♦ اولاً خداوند رابطه علیت را میان پدیده‌های جهان حاکم کرده است. آتش موجب گرما و روشنی و دارو سبب شفا و بهبودی است. پزشک وسیله درمان، معمار عامل بنای ساختمان و معلم نیز وسیله تعلیم و تربیت است.

♦ در امور معنوی نیز همین‌گونه است. دعا سبب آموزش، صدقه موجب دفع بلا، و صلۀ رحم موجب افزایش طول عمر است. (اشاره به سنت تأثیر اعمال نیک انسان در زندگی او: # ترکیبی با درس ۶، سال دوازدهم)

♦ همه این روابط توسط خود خداوند طراحی شده و به اذن و اراده او صورت می‌گیرد. بنابراین، کسی که برای آموختن نزد معلم می‌رود، یا برای درمان به پزشک مراجعه می‌کند، نه تنها معلم و پزشک را شریک خداوند قرار نداده، بلکه به قانون الهی (قانون علیت) عمل کرده است.

قانون علیت، یکی از سنت‌های الهی حاکم بر طبیعت و زندگی انسان‌هاست که از تقدیر الهی نشأت می‌گیرد. (# ترکیبی با درس‌های ۵ و ۶، سال دوازدهم)

♦ **ثانیاً** همان‌گونه که درخواست از پزشک برای درمان بیمار با توحید، منافاتی (ناسازگاری) ندارد، درخواست از **اولیای الهی** برای اجابت خواسته‌ها نیز منافاتی با توحید ندارد (سازگار است)؛ زیرا پزشک به واسطه استفاده از اسباب مادی و **اولیای الهی** به واسطه اسباب غیر مادی (معنوی) و با اذن خداوند این کار را انجام می‌دهند.

♦ عقیده به توانایی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم و اولیای دین علیهم السلام در برآوردن حاجات انسان (مانند شفا دادن) وقتی موجب شرک است که این توانایی را از خود آن‌ها و مستقل از خدا بدانیم. اما اگر این توانایی را صرفاً از خدا و انجام آن را با درخواست اولیا از خداوند و به اذن خدا بدانیم، عین توحید است و از این جهت مانند اثر شفابخشی داروست که خداوند به آن بخشیده است.

♦ این توانایی تنها به زمان حیات دنیوی پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم اختصاص ندارد و پس از رحلت ایشان نیز استمرار دارد. به عبارت دیگر، روح مطهر رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم پس از رحلت زنده است و می‌تواند به انسان‌ها یاری برساند. اکنون اگر ما از رسول خدا صلی الله علیه و آله و سلم چیزی درخواست کنیم، درخواست از جسم ایشان نیست، بلکه از حقیقت روحانی و معنوی ایشان است.

۱- شفابخشی و دادن حاجت توسط پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم و به اذن خدا، نمونه‌ای از ولایت معنوی ایشان است و چون به اذن خداست، با توحید منافاتی ندارد. (# ترکیبی با درس ۴، سال یازدهم)

۲- عقیده به توانایی اولیای دین در برآوردن حاجت، در صورت فرض وجود اذن الهی و رابطه طولی با خداوند، عین توحید در ربوبیت است؛ اما در صورت مستقل فرض نمودن آن‌ها و رابطه عرضی با خدا، منجر به شرک در ربوبیت است. (# ترکیبی با درس ۵، سال دوازدهم)

۳- چون روح پیامبر صلی الله علیه و آله و سلم پس از مرگ توسط فرشته مرگ «توقی» شده است و از بین نمی‌رود، لذا توانایی‌های روح او از جمله شفابخشی و دادن حاجت، به زمان حیات دنیوی او اختصاص ندارد و پس از مرگ نیز مدد رسانی می‌کند. (# ترکیبی با درس ۵، سال دهم)

شفابخشی پزشک ← با اسباب مادی ← با توحید منافاتی ندارد.

شفابخشی اولیای الهی ← با اسباب روحی و معنوی و غیرمادی ← با توحید منافاتی ندارد.

♦ **سؤال** آیا اگر کسی از پدر و مادرش و یا هر مؤمنی بخواهد که برای سعادت‌مندی او دعا کنند، چنین درخواستی شرک آلود است؟

♦ **جواب** خیر؛ قرآن کریم استفاده از اسباب و واسطه‌ها را نه تنها منع نکرده بلکه از مؤمنان درخواست کرده که از این امور بهره ببرند.

♦ هیچ گروهی از مسلمانان، غیر از جریانی که امروزه به «تکفیری‌ها» مشهور شده، چنین درخواستی را شرک آلود نمی‌دانند. جریان تکفیری در سال‌های اخیر برخی از جوامع و کشورهای اسلامی را گرفتار خود کرده است.

♦ **ویژگی‌ها** پیروان این جریان فکری خشک و غیرعقلانی: ۱- با تفکر غلطی که درباره توحید و شرک دارند، ۲- هر مسلمانی را که مانند آن‌ها نمی‌اندیشد، مشرک و کافر می‌خوانند و ۳- گاه کشتن او را واجب می‌شمارند. ۴- پیروان این جریان می‌گویند توسل به پیامبران و معصومین شرک است. ۵- طلب دعا و شفیع قرار دادن دیگران برای این‌که خدا انسان را ببخشد، شرک است و ۶- هم‌چنین معتقدند این‌گونه افراد، کافر هستند و مسلمان محسوب نمی‌شوند.

♦ **نتیجه** متأسفانه این جریان (علت) ۱- بزرگ‌ترین ضربه را بر اسلام وارد کرد و ۲- سبب تنفر برخی از مردم جهان از دین اسلام شد (معلول).

اندیشه و تحقیق

♦ **سؤال** باور به توحید در خالقیت، مالکیت، ولایت و ربوبیت چه تأثیری در زندگی ما می‌گذارد؟

♦ **جواب** انسانی که خداوند را به عنوان تنها خالق جهان پذیرفته است (خالقیت) و ایمان دارد که او مالک، ولی و پروردگار هستی است، رفتاری متناسب با این اعتقاد خواهد داشت و جهت زندگی خود را خدا قرار خواهد داد. چنین انسانی در مسیر «توحید عملی» حرکت می‌کند. در واقع، میزان تأثیرگذاری اعتقاد به خالقیت، مالکیت، ولایت و ربوبیت خدا، بستگی به درجه ایمان افراد به توحید و یکتاپرستی دارد. هر چه ایمان قوی‌تر باشد تأثیر عملی آن در زندگی بیش‌تر و هرچه ضعیف‌تر باشد، تأثیر آن کم‌تر خواهد بود.

اصطلاحات و مفاهیم کلیدی

- ♦ توحید = وحدانیت = یگانگی = یکتایی = بی‌شریک و بی‌همتا بودن = واحد بودن = (أَحَدٌ) = (الواحد)
- ♦ خالقیت = مبدأ و منشأ بودن = آفریننده و سرچشمه بودن = معلول وحدانیت خدا
- ♦ مالکیت = صاحب بودن = از آن خدا بودن = معلول خالقیت خدا
- ♦ ولایت = تصرف و تغییر = سرپرستی = فرمانروایی = معلول مالکیت خدا
- ♦ ربوبیت = تدبیر = پرورش = اداره جهان = هدایت به سوی مقصد = معلول خالقیت، مالکیت و ولایت خدا
- ♦ توسل = درخواست نمودن از واسطه‌ها و اسباب الهی = سازگار با توحید
- ♦ عقیده به توحید = توحید نظری

رویکردی جدید به موضوع و حفظ آیات

سؤال	جواب
۱- این که خداوند زاده نشده است، به کدام علت قرآنی است؟	﴿اللَّهُ الصَّمَدُ﴾: بی نیازی مطلق، علت نداشتن زاینده است.
۲- از دیدگاه قرآن چه سرپرستانی، شایستگی پذیرش از سوی انسان را ندارند؟	﴿لَا يَمْلِكُونَ لِيَنْفِصَهُمْ نَفَقًا وَلَا ضَرًّا﴾: آنان که اختیار سود و زیان خود را ندارند.
۳- قرآن کریم برای دفع شرک از ذات خداوند چه مقایسه‌ای را به انسان پیشنهاد می‌دهد؟	﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ، أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ﴾: مساوی نبودن کور با بینا یا مقایسه تاریکی‌ها با نور.
۴- علت گرفتار شدن افراد به شرک در خالقیت چیست؟	﴿فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ﴾: آفرینش بر آنان مشتبّه شده است.
۵- چرا می‌گوییم خدا آفریننده همه مخلوقات است؟	﴿وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾: یگانگی، علت توحید در خالقیت است.
۶- مالکیت خداوند بر تمام موجودات جهان در کدام آیه آمده است؟	﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾: آن چه در آسمان‌ها و زمین است برای خداست
۷- خداوند پس از معرفی خودش به عنوان تنها سرپرست جهان، چه فرموده است؟	﴿وَلَا يُشْرِكْ فِي حُكْمِهِ أَحَدٌ﴾: و او در فرمانروایی خویش کسی را شریک نمی‌سازد.
۸- مردودیت طلب نمودن پروردگاری غیر از خدای واحد، به کدام سبب است؟	﴿وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾: او پروردگار همه چیز است.

رویکردی جدید به موضوع و حفظ احادیث

سؤال	جواب
۱- امام علی علیه السلام عزت واقعی خود را در چه می‌داند؟	«بندۀ تو باشم»: بندگی خدا
۲- امام علی علیه السلام به عنوان یکی از بندگان خدا، به چه چیزی افتخار می‌کند؟	«تو پروردگار منی»: ربوبیت
۳- حضرت علی علیه السلام حس خود را نسبت به خدا چگونه ابراز می‌دارد؟	«تو همان گونه‌ای که من دوست دارم.»
۴- دعا و درخواست حضرت علی علیه السلام به درگاه خدا پس از اعتراف به دوستی خدا، چیست؟	«پس مرا همان گونه قرار ده که تو دوست داری.»

درس در یک نگاه

اسلام = دین توحید

قرآن = کتاب توحید

بدون توحید، اعتقاد دیگری اعتبار ندارد.

سرلوحه دعوت همه پیامبران بوده است.

مانند روحی در پیکره معارف و احکام دین، به آن حیات و معنا می‌بخشد.

آیه: ﴿قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ * اللَّهُ الصَّمَدُ * لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ * وَ لَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ﴾

آیه: ﴿وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ﴾

مهم‌ترین اعتقاد دینی
(اصل و حقیقت توحید)

یگانه بی‌همتا

اصل توحید و یگانگی = اعتقاد به خدای یگانه‌ای که بی‌همتا است و شریک ندارد.

نفی شرک و ایمان به خدای یگانه = درخواست پیامبر صلی الله علیه و آله در آغاز رسالت

باگفتن آن تمام احکام و حقوق اسلامی فرد به رسمیت شناخته می‌شود.

پایبندی به آن، همه زندگی فرد تازه‌مسلمان را تغییر می‌دهد.

برخی مراتب توحید

جمله «لا اله الا الله»

درس در یک نگاه

تنها مبدأ، بی شریک و بی همتا در آفرینش، آیه ﴿خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ﴾	۱- توحید در خالقیت	چهار مرتبه توحید نظری برخی مراتب توحید	
۲- توحید در مالکیت: معلول خالقیت، آیه ﴿وَلِلَّهِ مَا فِي السَّمَاوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾			
حق تصرف و تغییر، سرپرستی، معلول مالکیت، آیه ﴿مَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا يُشْرِكُ فِي حُكْمِهِ أَحَدًا﴾	۳- توحید در ولایت		
معنا: رب، صاحب اختیار، تدبیر و اداره‌کننده، پرورش‌دهنده اصلی، هدایتگر به مقصد، زارع حقیقی، معلول خالقیت، مالکیت و ولایت. آیه: ﴿قُلْ أَغْبِرَ اللَّهُ أَبْنِي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍ﴾ حدیث: «مرا این افتخار بس که تو پروردگار منی ...»	۴- توحید در ربوبیت		
- با دیگران: خودش زراعت کرده - با خدا: همه چیز را از خدا گرفته و باید شکرگزار او باشد.	مقایسه باغبان	یگانه بی همتا	

۱- شرک در خالقیت: اعتقاد به چند خالق برای جهان که هر یک باید محدود و ناقص باشند چون کمالات یکدیگر را ندارند. ﴿أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا ...﴾		درجات و مراتب شرک	
۲- شرک در مالکیت: در کنار خدا، دیگران هم مالک بخشی از جهان باشند. ﴿لَا يَمْلِكُونَ ...﴾			
۳- شرک در ولایت: در کنار خدا، دیگران هم سرپرستی جهان را برعهده دارند. ﴿أُولِيَاءُ﴾			
۴- شرک در ربوبیت: در کنار خدا، دیگران هم صاحب اختیار و تدبیرکننده امور عالم باشند. ﴿قُلْ أَغْبِرَ اللَّهُ أَبْنِي رَبًّا﴾			
دعا: سبب مغفرت و آمرزش صدقه: موجب دفع بلا صله رحم: موجب افزایش طول عمر	رابطه علیت: خداوند هم در امور مادی و هم در امور معنوی حکم کرده و قانون الهی است: پزشک به واسطه استفاده از اسباب مادی اولیای الهی به واسطه اسباب غیرمادی، روحی و معنوی	درخواست از غیرخدا	طرح سؤال
وقتی شرک است که: این توانایی را از خود آن‌ها بدانیم. عین توحید است اگر: از خدا و به اذن خدا بدانیم.		توسل به معصومین علیهم‌السلام	
تفکر غلطی درباره توحید و شرک دارند و بقیه را مشرک و کافر می‌خوانند و گاه کشتن آن‌ها را واجب می‌دانند.			
توسل، طلب دعا و شفیع قرار دادن برای آمرزش الهی را شرک می‌داند. بیش‌ترین ضربه را بر اسلام وارد کرده‌اند و سبب تنفر برخی از مردم جهان از دین اسلام شده‌اند.		تکفیری‌ها	